

Рецензент: д.е.н., професор Мішенін Є.В.
Дата надходження до редакції: 24.03.2012

УДК 338

ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ЛІКВІДНІСТЬ В СИСТЕМІ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТОВ “СУМСЬКЕ МНВО”

О. М. Селезень, старший викладач, Сумський національний аграрний університет

В статті визначена сутності платоспроможності та ліквідності підприємства з позицій різних авторів, дана характеристика їх спільних та відмінних ознак, аналіз основних причин та факторів впливу на зміни платоспроможності та ліквідності. На прикладі ТОВ “Сумське МНВО” проаналізовано фінансову стійкість підприємства, його платоспроможність та ліквідність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Фінансова стійкість підприємства формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності і є головним компонентом загальної стійкості підприємства. Вона обумовлена як стабільністю економічного середовища, в рамках якого діє підприємство, так і результатами його функціонування, його активного та ефективного реагування на зміни внутрішніх та зовнішніх факторів. Оцінка фінансової стійкості дозволяє з'ясувати, наскільки правильно підприємство управляло фінансовими ресурсами на протязі періоду, що передував цій даті. Важливо, щоб стан фінансових ресурсів відповідав умовам ринку та потребам самого підприємства, оскільки недостатня фінансова стійкість може привести до відсутності у компанії коштів для подальшого розвитку, а надмірна – перешкоджати розвитку, обтяжуючи витрати підприємства надмірними запасами та резервами. В такому разі, фінансова стійкість підприємства є не що інше, як надійно гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури та поведінки партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки питання платоспроможності та ліквідності підприємства знайшли своє відображення у роботах західних вчених – Хелферта Е., Де Ковни Ш., Роуза П.С., Уайтінга Д.П., російських дослідників – Панової Г.С., Черкасова В.Е., Ширінської Е. Б.. В наукових колах України дослідження цієї проблеми найшли своє місце в роботах Коробова М.Я., Лапішко М.Л., Поддєрьогіна А.М. Предметом розгляду даної статті є визначення сутності платоспроможності та ліквідності підприємства та їх місця в сучасному економічному середовищі.

Мета роботи – аналіз підходів різних авторів щодо визначення платоспроможності та ліквідності підприємства, виділення їх спільних та відмінних рис, а також дослідження фінансової стійкості ТОВ “Сумське МНВО”

Виклад основного матеріалу дослідження. В ряді робіт вітчизняних та зарубіжних науковців поняття платоспроможності нерідко ототожнюється з ліквідністю. Так, ліквідність означає

здатність активу до швидкого перетворення в грошові кошти. Платоспроможність же, в міжнародній практиці, означає достатність ліквідних активів для погашення в будь-який момент всіх своїх короткострокових зобов'язань перед кредиторами [1]. Існуючі відмінності в трактуваннях поняття “платоспроможність” викликані, скоріше за все, змішуванням двох поглядів на поняття ліквідності: ліквідності як однієї з характеристик фінансової стійкості підприємства і, так званої, ліквідності балансу. При зміні підходу змінюються і пріоритети: якщо мова йде про ліквідність балансу, то платоспроможність виступає як умова погашення всіх боргових зобов'язань підприємства наявними в його розпорядженні активами; якщо мова йде про оцінку фінансової стійкості підприємства, то навпаки – ліквідність є однією з часткових характеристик платоспроможності, що відображає можливість погашення зобов'язань ліквідними активами. Тому в якості характеристики фінансової стійкості підприємства поняття платоспроможності ширше, ніж ліквідність, оскільки інтегрує в собі як наявність засобів для покриття зобов'язань, так і форму, в якій ці засоби знаходяться. Отже, ліквідність є одним із аспектів платоспроможності, пов'язаною з перетворенням наявних засобів в таку форму, яка дозволяє виконати свої зобов'язання [2].

В цьому сенсі, В.Г.Артеменко, В.І.Іващенко, М.А.Болух визначають платоспроможність як здатність підприємства своєчасно і повністю виконувати свої платіжні зобов'язання, що витікають з виробничих, торговельних, кредитних та інших операцій грошового характеру [3; 4].

Цікавою є позиція і М.Н.Крейніної: платоспроможність – це наявність у підприємства засобів, достатніх для сплати боргів по всім короткостроковим зобов'язанням і одночасно безперешкодного здійснення процесу виробництва та реалізації продукції [5].

Деяко під іншим кутом розуміють поняття платоспроможності інші автори. Так, у Л.А.Костирко платоспроможність – це готовність підприємства проводити свої першочергові платежі за рахунок поточних надходжень коштів. Схожою є позиція і Л.А.Лахтіонової – це можли-

вість підприємства наявними грошовими ресурсами своєчасно погасити свої строкові зобов'язання [6]. І, нарешті, В.В.Ковальов, О.Н.Волкова під платоспроможністю розуміють наявність у підприємства грошових коштів або їх еквівалентів, достатніх для розрахунків по кредиторській заборгованості, що вимагає негайного погашення [7].

Цих авторів об'єднує однакове розуміння платоспроможності з позиції достатності грошових коштів. На нашу думку, кожне з розглянутих визначень містить своє раціональне зерно, з яким не можна не погодитись. Але ми, в свою чергу, вважаємо доцільним запропонувати своє визначення цього поняття, яке найбільш повно відображає сутність такого явища. Отже, платоспроможність – це здатність підприємства наявними в нього ресурсами своєчасно та в повному обсязі розрахуватися по своїм борговим зобов'язанням. Головною перевагою підходу є заперечення суворої прив'язки до грошових коштів, оскільки за домовленістю сторін підприємство може розрахуватися по своїх боргах і іншим товаром, тобто бартером. Кожне підприємство, що функціонує на ринку, має як зовнішні, так і внутрішні зобов'язання. Зовнішні зобов'язання – це зобов'язання перед державними та місцевими бюджетами, банками, постачальниками, покупцями. Внутрішні зобов'язання – це зобов'язання перед філіалами, засновниками, працівниками підприємства тощо. Так, у вітчизняній економічній літературі існує думка, що розглядаючи платоспроможність підприємства, до уваги слід приймати, в першу чергу, його зовнішні зобов'язання [3]. Поясненням такої позиції є те, що оцінюючи фінансову стійкість підприємства вирішальне значення мають джерела фінансування його активів (внутрішні або зовнішні), у відповідності з чим і відбувається диференціація капіталу на власний та залучений. Ми ж, зі свого боку, аж ніяк не можемо погодитися з такою думкою, бо головна помилка авторів, по-перше, в отождненні внутрішніх зобов'язань підприємства з внутрішніми джерелами фінансування (статутним капіталом, нерозподіленим прибутком тощо) і, по-друге, нерозуміння того, що і зовнішні, і внутрішні зобов'язання підприємства складають єдине зовнішнє джерело фінансування – залучений капітал. Таким чином, підприємство правильніше вважати платоспроможним, якщо його платіжні засоби перевищують строкові зобов'язання, як зовнішні, так і внутрішні. При цьому до платіжних засобів необхідно відносити грошові кошти, короткострокові цінні папери та частину дебіторської заборгованості щодо якої є впевненість у надходженні.

Платоспроможність підтверджується даними: - наявність грошових коштів на рахунках в банках, короткострокових фінансових вкладень. Ці активи повинні мати оптимальну величину. Чим більший їх розмір, тим з більшою ймовірністю можна стверджувати, що підприємство має дос-

татньо коштів для поточних розрахунків. Однак, наявність незначних залишків коштів не завжди означає, що підприємство не є платоспроможним: гроші можуть надійти на рахунки, в касу на протязі найближчих днів, короткострокові фінансові вкладення легко перетворити в гроші. Постійна кризова відсутність грошей призводить до того, що підприємство перетворюється на "технічно неплатоспроможне", а це вже може розглядатися як перша ступінь до банкрутства; - відсутність простроченої заборгованості та затримки платежів; - несвоєчасне погашення кредитів, а також тривале безперервне користування кредитами.

Низька платоспроможність може бути як випадковою, тимчасовою, так і тривалою, хронічною. Причинами цього можуть бути: Помилки в розрахунках планових обсягів виробництва і реалізації продукції, її собівартості; Невиконання планових завдань виробництва і реалізації продукції внаслідок порушення її структури та асортименту, зниження якості, втрати каналів збуту та постійних покупців, замовників; Підвищення собівартості продукції; Неплатоспроможність самих покупців і замовників з різних на це причин; Нестаток власних джерел фінансування підприємства; Значне відволікання коштів у дебіторську заборгованість та у надлишкові виробничі запаси; Нераціональна структура оборотних коштів та низька їх оборотність; Інфляційні процеси та податкова політика.

Зазначимо, що зовнішні суб'єкти оцінки фінансової стійкості не в змозі визначити таким чином стан платоспроможності підприємства і з цією метою використовують аналіз ліквідності господарюючого суб'єкта. Як було зазначено вище, під ліквідністю розуміють здатність цінностей легко перетворюватися в грошові кошти, а ступінь ліквідності визначається тривалістю часового періоду, на протязі якого ця трансформація може бути здійснена. Чим коротший період, тим вище ліквідність даного виду активів. Таким чином, ліквідність можна розглядати: - як час, необхідний для продажу активу; - як суму, одержану від продажу активу;

Ці аспекти тісно пов'язані між собою: часто можна продати актив дуже швидко за короткий час, але із значною знижкою в ціні. Тому, ліквідність – це здатність підприємства перетворювати свої активи в гроші для покриття своїх необхідних платежів та швидкість здійснення цього. Отже, поняття платоспроможності та ліквідності підприємства дуже близькі, але друге є більш вузьким: від ступеня ліквідності залежить платоспроможність. Чим більше це перевищення, тим сприятливіший фінансовий стан підприємства. Водночас варто уникати ситуації збереження залишків коштів та інших резервів високоліквідних активів на довгий термін поза виробничим процесом, бо це призводить до зниження рентабельності виробництва. Про погіршення можливостей ліквід-

ності компанії свідчить збільшення іммобілізації власних активів, що виявляється в появі неліквідів, простроченої дебіторської заборгованості.

Прямими наслідками низького рівня ліквідності є нездатність підприємства сплатити свої поточні борги і зобов'язання, що веде, в свою чергу, до обов'язкового продажу довгострокових фінансових вкладень та активів і, в найгіршому випадку, – до зниження доходності та банкрутства.

Важкі наслідки з причини низької ліквідності або її відсутності у клієнта – юридичної особи мають і кредитори, оскільки відбувається затримання сплати процентів і суми боргу, в крайньому випадку – часткова або повна втрата неповернутого боргу.

Використовуючи теоретичне підґрунтя економічних понять платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості проведемо їх дослідження на прикладі одного із найпотужніших промислових підприємств Сумської області ТОВ "Сумське МНВО".

Особливість фінансової діяльності даного підприємства полягає в тому, що валюта балансу

в 2010 р. в порівнянні з 2008 р. збільшилась більш ніж у 288 разів. Таке відхилення відбулося в результаті реформації колишнього ТОВ «Фрунзе-Кисень». На баланс підприємства були переведені всі активи об'єднання. Сума основних засобів збільшилась на 637 млн.грн, або в 2103 рази. Поряд з цим на балансі значаться тільки ті виробничі запаси, які знаходяться в користуванні колишнього ТОВ «Фрунзе-Кисень». В порівнянні з попереднім роком їх сума зросла лише на 29 тис. грн. Зростає дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги, але при цьому зростають обсяги реалізації та виручка від реалізації продукції. Що говорить про відвантаження продукції більшій кількості споживачів, але відволікаються кошти з господарського обороту і підвищується оборотність активів. В незначних розмірах зменшуються суми грошових коштів на розрахункових рахунках, що свідчить про їх задіяність у виробничому обороті.

Щоб визначити ліквідність балансу порівняємо підсумки за кожною групою активів і пасивів.

Таблиця 1

Аналіз ліквідності балансу за 2008 - 2010 рік ТОВ "Сумське МНВО"

АКТИВ	Код рядка	2008	2010	ПАСИВ	Код рядка	2008	2010	Платіжний надлишок або нестача	
								2008	2010
1.Найбільш ліквідні активи (А ₁)	230 240	189	111	1.Негайні пасиви (П ₁)	540-610	2224	1316	-2035	-1205
2. Активи, що швидко реалізуються (А ₂)	150,160 170,180 210,220	2135	150992	2. Короткострокові пасиви (П ₂)	500-530	0	0	2135	150992
3.Активи, що реалізуються повільно (А ₃)	100,120 130,140 250,270	107	240	3.Довгострокові пасиви (П ₃)	480	0	0	107	240
4.Активи,що важко реалізуються (А ₄)	080	303	637357	4.Постійні пасиви (П ₄)	380 430 630	510	787384	-207	- 150027
Баланс	280	2734	788700	Баланс	640	2734	788700		

Умови абсолютної ліквідності

$$A_1 \geq P_1$$

$$A_2 \geq P_2$$

$$A_3 \geq P_3$$

$$A_4 < P_4$$

Фактично на ТОВ "Сумське МНВО "

$$A_1 < P_1$$

$$A_2 \geq P_2$$

$$A_3 \geq P_3$$

$$A_4 < P_4$$

Дані таблиці свідчать, що у підприємства не вистачає грошових коштів для покриття негайних пасивів (кредиторської заборгованості, виплат дивідендів), так як підприємству недоцільно за умов інфляції утримувати велику суму грошових коштів, які знеціняться в першу чергу. Тому є сенс перетворити їх в більш захищені від інфляції активи (устаткування, матеріали, запаси сировини).

Проте за рахунок швидко реалізованих активів (дебіторська заборгованість) можна погасити суму короткострокових кредитів банків, поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями.

Наведені баланси підприємства на вказані

дати не є ліквідними, а саме:

- підприємство не має достатньої суми наявних грошових коштів для розрахунку з кредиторами ($A_1 \leq P_1$). На кінець 2010 року найбільш ліквідні активи покривають найбільш термінові зобов'язання на 8,4%.

- ліквідними є друга і третя група активів протягом усього аналізованого періоду. Однак, слід зазначити, що підприємство

- не користується послугами установ банків і не має заборгованості як за довгостроковими, так і за короткостроковими кредитами. Тому вважаємо виконання 2 та 3 співвідношення умовним;

- відмічаємо повну достатність власного капіталу як для формування важко ліквідних ак-

тивів, так і оборотних активів. Впродовж аналізованого періоду ТОВ "Сумське МНВО" не мало дефіциту власного оборотного капіталу.

Фактично на даному підприємстві виконуються три умови з чотирьох по абсолютній ліквідності.

Для оцінки можливостей підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання розраховано показники платоспроможності.

Слід відмітити, що всі наведені показники мають достатньо високе значення. Не змінюється показник грошової платоспроможності і у 2010 році становить 0,08. Це свідчить про те, що з 1 грн. поточних зобов'язань може бути погашено 8 копійок грошовими коштами. Ми вважаємо, що це достатньо на сучасному етапі, так як більш значна частка грошей може свідчити про неефективність управління цими активами.

Таблиця 2

Показники платоспроможності підприємства

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	Теоретично-гранична величина
1. Грошова платоспроможність	0,08	0,02	0,08	0,2-0,3
2. Розрахункова платоспроможність	1,04	1,06	17,74	0,7-0,8
3. Ліквідна платоспроможність	1,09	1,23	115,00	2-2,5
4. Критичної ліквідності	1,04	1,06	114,82	-

Щодо розрахункової платоспроможності, то її значення збільшилось на 16,70 грн. Це говорить про те, що у звітному році кожну гривню поточних зобов'язань можна 16 разів покрити за рахунок очікуваних фінансових надходжень.

Збільшення показника ліквідної платоспроможності у 2009 році в порівнянні з 2008 роком на 14 коп. свідчить про зовсім не значне збільшення достатності оборотних запасів для покриття боргів. Порівнюючи з теоретично – граничною величиною, цей показник майже в 2 рази менший, тобто для нормального ведення процесу виробництва, поточної діяльності запаси оборотних засобів необхідно збільшити в 1,5-2 рази. Що

стосується 2010 року, то його значення перевищує граничну величину майже в 50 разів.

Узагальнюючим показником фінансової незалежності є надлишок або нестача джерел фінансування для формування запасів, який визначають як різницю між величиною джерел покриття та величиною запасів. Вартість запасів порівнюють послідовно з наявністю власного оборотного капіталу, довгостроковими зобов'язаннями та короткостроковими кредитами та позиками. Відповідно до забезпечення запасів, згаданими варіантами фінансування, розрізняють чотири групи фінансової стійкості.

Таблиця 3

Визначення типу фінансової стійкості

Показники	Алгоритм розрахунку	2008 р.	2009 р.	2010 р.	Відхилення
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	$H_1 = \Phi_1 \text{ р. } (380 - 080)$	207	280	150027	149820
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	$H_2 = H_1 + \Phi_1 \text{ р. } (480+430+630)$	207	280	150027	149820
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	$H_3 = H_2 + \Phi_1 \text{ р. } (500+510)$	207	280	150027	149820
Запаси	$H_4 = \Phi_1 \text{ р. } (100+110+120+130+140)$	107	211	240	133
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів	$E_1 = H_1 - H_4$	100	69	149787	149687
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	$E_2 = H_2 - H_4$	100	69	149787	149687
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	$E_3 = H_3 - H_4$	100	69	149787	149687
Запас стійкості фінансового стану, днів	$3C = (E_3 * 360): \Phi_2 \text{ р. } 035$	4,39	3,13	1786,01	1781,63
Надлишок (+) нестача (-) джерел фінансування на 1 грн. запасів, грн.	$D = E_3 : H_4$	0,93	0,33	624,11	623,18

Трьом показникам наявності джерел формування запасів відповідають 3 показники забезпеченості джерелами їх утворення.

Розрахунки показують, що на даному підприємстві склалась абсолютна фінансова стійкість, так як всі показники, $E_1 E_2 E_3 > 0$. Така ситуація свідчить про те, що у аналізованого підприємства для забезпечення запасів достатньо власного

оборотного капіталу, і платоспроможність підприємства гарантовано

Висновки. По-перше, для правильного розуміння динаміки та рівня платоспроможності підприємства необхідно брати до уваги наступні фактори:

1. Характер діяльності підприємства. Так, у підприємств промисловості та будівництва великі

залишки запасів і малі грошових коштів; у підприємств роздрібно торгівлі велика умовна вага грошових коштів, хоча можуть бути і значними розміри товарів для перепродажу.

2. Стан запасів. У підприємства може бути надлишок або нестача запасів, порівняно з величиною, необхідною для безперебійної діяльності.

3. Умови розрахунків з дебіторами. Надхо-

дження дебіторської заборгованості через короткі проміжки часу після купівлі товарів призводить до невеликої їх частки в складі оборотних активів підприємства, і, навпаки.

4. Стан дебіторської заборгованості: наявність чи відсутність в її складі прострочених та безнадійних боргів.

Таблиця 4

Типи фінансової стійкості

1.	Абсолютна стійкість	$E_1, E_2, E_3 > 0$	Для забезпечення запасів достатньо власного оборотного капіталу, платоспроможність підприємства гарантовано
2.	Нормальна стійкість	$E_1 < 0, E_2 > 0, E_3 > 0$	Для забезпечення запасів залучають власний капітал та довгострокові кредити та позики, платоспроможність гарантована
3.	Нестійкий, (критичний), передкризовий фінансовий стан	$E_1 < 0, E_2 < 0, E_3 > 0$	Для забезпечення запасів крім власного оборотного капіталу та довгострокових кредитів і позик залучають короткострокові кредити та позики, платоспроможність порушено, але є можливість її відновити за рахунок скорочення дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів
4.	Кризовий фінансовий стан	$E_1 < 0, E_2 < 0, E_3 < 0$	Для забезпечення запасів не вистачає зазначених джерел їх фінансування, підприємству загрожує банкрутство, поновлення запасів відбувається за рахунок коштів, які сформувалися за рахунок уповільнення оборотності кредиторської заборгованості.

По-друге, для визначення рівня платоспроможності підприємства доцільно використовувати показники ліквідності з їх нормативними значеннями. У разі, якщо наведені вимоги не виконуються, можна очікувати, що рано чи пізно суб'єкт господарювання виявиться неплатоспроможним,

а отже, і виникне підстава для порушення проти нього справи про банкрутство.

Встановлено, що в досліджуваному для прикладу підприємстві склалась абсолютна фінансова стійкість.

Список використаної літератури:

1. Абрютіна М.С. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия / М. Абрютіна, А. Грачев. – М.: Дело и сервис, 2001. – 272 с.
2. Чупис А.В. Финансовое положение предприятия (оценка, анализ, планирование) / А. Чупис, А. Царенко, О. Кашенко. – Сумы: гос. аграрный ун-т: Университетская книга, 1998. – 331 с.
3. Артеменко В.Г. Финансовый анализ / В. Артеменко, М. Беллендир. – М.: Дело и Сервис, 1999. – 160 с.
4. Іващенко В.І. Економічний аналіз господарської діяльності / В. Іващенко, М. Болюх. – К.: ЗАТ "Нічлава", 1999. – 204 с.
5. Крейнина М.Н. Анализ финансового состояния и инвестиционной привлекательности акционерных обществ в промышленности, строительстве и торговле: дис. эконом.наук/ Крейнина М.Н. – М., 1994. – 256 с.
6. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання/ Лахтіонова Л.А. – К.: КНЕУ, 2001. – 388 с.
7. Ковалев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / В. Ковалев, О. Волкова. – М.: Проспект, 2000. – 424 с.

В статье определена суть понятий платежеспособность и ликвидность предприятия с точки зрения разных авторов, дана характеристика сходств и различий, анализ основных причин и факторов влияния на изменение платежеспособности и ликвидности. На примере ООО «Сумское МНПО» проанализирована финансовая устойчивость предприятия, его платежеспособность и ликвидность.

The article defined the essence of the concepts of solvency and liquidity of the enterprise from the point of view of different authors, characteristics of the similarities and differences, the analysis of main causes and factors of influence on the change of solvency and liquidity. By the example of JSC "Sumy INGOS" analyzed the financial stability of the company, its solvency and liquidity.

Рецензент: к.е.н.. доцент Жмайлов В.М.
Дата надходження до редакції: 20.03.2012 р.